

– виробництво хімічних каталізаторів, анілінофарбової продукції, впровадження технологій глибокої переробки нафти;

– технології зрідження вугілля.

Наведений перелік у цілому відповідає сучасним світовим тенденціям у розвитку інновацій. У світовій практиці найбільш важливі пріоритети науково-технічного розвитку все більше пов'язуються не з грандіозними, дорогими проектами проривного, демонстраційного характеру, а з довгостроковою кропіткою роботою щодо зміцнення всіх ланок національних інноваційних систем – в економіці й інформаційній сфері, в освіті й охороні здоров'я, в охороні середовища та вивченні космосу.

Висновки. Таким чином, конкурентні переваги вітчизняних підприємств повинні бути забезпечені розвитком інновацій у таких пріоритетних сферах, як аерокосмічна галузь, судно-, літако-, автомобілебудування; робототехніка; дослідження космосу, астрономія, астрофізика; радіоелектроніка; нанофізика, наноелектроніка; інформаційні технології; біотехнології у сільському господарстві; виробництво добрив та засобів захисту рослин; біоінженерія та

генетика; виробництво медичних препаратів; розробка енергетичного обладнання та енергозберігаючих технологій; виробництво хімічних каталізаторів, анілінофарбової продукції, технологій глибокої переробки нафти та ін.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про захист економічної конкуренції» станом на 11 січня 2001 р. № 2210-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – С. 64.
2. Клименко С.М. Управління конкурентоспроможністю підприємства : [навч. посіб.] / С.М. Клименко [та ін.]. – К. : КНЕУ, 2006. – 527 с.
3. Портер М. Конкуренция / М. Портер ; пер. с англ. – М. : Вильямс, 2000. – 495 с.
4. Кредисов А.И. Маркетинг / А.И. Кредисов. – К. : Украина, 1995. – 399 с.
5. Сіваченко І.Ю. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства (організації) / І.Ю. Сіваченко. – Одеса : ОДЕУ, 2003. – 156 с.
6. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/>.

УДК 336.71

Коваленко В.В.

*доктор економічних наук,
професор кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету*

Белова Ю.М.

*студентка
Одеського національного економічного університету*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ СТРУКТУРНИХ ДИСБАЛАНСІВ ЕКОНОМІКИ

Статтю присвячено проблемам забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних банків. Проаналізовано чинники, що впливають на рівень конкурентоспроможності банків. Запропоновано алгоритм підтримки конкурентних переваг для банків.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентні переваги, банки, капітал, прибутковість, банківський продукт.

Коваленко В.В., Белова Ю.М. ОБЕСПЕЧЕНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ БАНКОВ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ СТРУКТУРНЫХ ДИСБАЛАНСОВ ЭКОНОМИКИ

Статья посвящена проблемам обеспечения конкурентоспособности отечественных банков. Проанализированы факторы, влияющие на уровень конкурентоспособности банков. Предложен алгоритм поддержки конкурентных преимуществ для банков.

Ключевые слова: конкурентоспособность, конкурентные преимущества, банки, капитал, доходность, банковский продукт.

Kovalenko V.V., Belova Yu.M. ENSURE THE COMPETITIVENESS OF UKRAINIAN BANKS UNDER STRUCTURAL IMBALANCES ECONOMY

This article is devoted to the problems of ensuring the competitiveness of domestic banks. The article contains analysis of the main factors affecting the competitiveness of banks. The article proposed of the algorithm support competitive advantage for banks.

Keywords: competitiveness, competitive advantage, banks, capital, profitability, bank product.

Постановка проблеми. Одним із важливих стратегічних завдань соціально-економічного розвитку України є створення та підтримка конкурентоспроможної банківської системи, яка слугує, з одного боку, фінансовим базисом, а з іншого – індикатором ефективності системи управління в усіх сферах економіки. Послідовний розвиток фінансового ринку, що адекватний сучасним кризовим умовам, вимагає перегляду принципів діяльності банків, підґрунтям яких виступає оптимальне використання конкурентного потенціалу.

Для досягнення та збереження конкурентоспроможності банків необхідним є створення ефективного

механізму управління, який містить організацію та проведення комплексу заходів щодо збереження їх конкурентного стану. Особливо це актуально в умовах розгортання спіралі структурних дисбалансів в економіці України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі забезпечення конкурентоспроможності банків присвячено значну кількість наукових праць, в яких досліджуються як проблеми, так і механізми забезпечення конкурентного стану.

Так, В.І. Міщенко розглядає проблему забезпечення конкурентоспроможності через визначення

критеріїв та напрямів підвищення капіталізації банків [1, с. 12]. Є.В. Неізнестна виокремлює маркетингові канали забезпечення конкурентоспроможності банків [2, с. 209]. А.В. Хамідуллін акцентує увагу на регіональних аспектах забезпечення конкурентоспроможності банків [3, с. 79]. О.Й. Шевцова робить акцент на тому, що досягнення конкурентної позиції банків повинне базуватися на моделі стратегічно-інноваційного розвитку [4, с. 102]. Незважаючи на значну кількість публікацій, присвячених даній проблематиці, залишається актуальним вирішення питання стратегії поведінки банків в умовах структурних дисбалансів економіки України для утримання їх конкурентних позицій.

Мета статті полягає у виявленні чинників, що впливають на конкурентоспроможність вітчизняних банків, та запропонованні основних заходів щодо зміцнення їх конкурентних позицій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення конкуренції між банками дає змогу стверджувати, що під банківською конкуренцією не слід

розуміти тільки відносини, що мають місце винятково між суб'єктами ринку банківських послуг, які одночасно зацікавлені у досягненні однієї мети – забезпечення власного стійкого положення на цьому ринку.

Автори статті погоджуються з думкою Є.В. Неізнестної, що конкурентоспроможність банків – це комплексна, інтегрована характеристика його діяльності, яка, відображаючи ступінь успішності функціонування банку на конкурентному ринку за збереження та розширення його ринкових позицій, передбачає спроможність ефективно використовувати ресурси та отримувати за умови помірної ризику прибуток у розмірі, не нижче ніж відповідний показник конкурентів [2, с. 209].

Сучасний стан розвитку банківської системи України пов'язаний із певними проблемами в економіці, дією макро- та мікрочинників функціонування фінансового ринку загалом. Характеристика основних чинників, що впливають на конкурентоспроможність банків України, представлена в табл. 1.

Слід зазначити, що конкурентоспроможність банків неможливо розглядати без конкурентоспроможності його продуктів та послуг. Між ним існує тісний взаємозв'язок, вони зумовлюють розвиток один одного (рис. 1).

Одним із основних чинників, що впливає на конкурентоспроможність вітчизняних банків, виступає концентрація капіталу.

Зростання економічної концентрації може послабити конкурентну боротьбу за рахунок зменшення конкурентів у результаті злиття та поглинання банків – у прямому розумінні; та в опосередкованому – у результаті відкритого або таємного зговору банків, що залишилися після їх консолідації (рис. 2).

Згідно з дієюю класифікацією Національного банку України вітчизняних банків, станом на 01.07.2016 найбільша питома вага банківського капі-

Рис. 1. Критерії, що визначають конкурентоспроможність банків та банківських продуктів (послуг)

Джерело: систематизовано авторами за [3; 6]

Таблиця 1

Характеристика чинників, що впливають на конкурентоспроможність банків України

№ пор.	Група чинників	Характеристика чинників
1.	Структурні дисбаланси економіки України	Скорочення реального сектору економіки; прискорення інфляції призвело до зниження доходів населення та споживання в реальному вимірі; зростання частки відтоку коштів з економіки України на оборону; розвиток фінансового сектору супроводжується стрімким зменшенням банків, скороченням депозитної бази та пропозиції кредитів; у 2015 р. знос капіталу перевищив інвестиції; заощадження зосереджені у фінансових установах, уряді та в домашніх господарствах; сировинна орієнтація промислового виробництва; підвищена вразливість до макроекономічних шоків; «хронічні» платіжні дисбаланси; імпортозалежність
2.	Чинники макросередовища функціонування банків	Обсяги промислового виробництва; активізація діяльності суб'єктів підприємницької діяльності; життєвий рівень населення України; ступінь розвитку фондового ринку; активізація зовнішньоекономічної діяльності підприємств України; розгортання інфляційної спіралі; рівень безробіття
3.	Чинники макросередовища функціонування банків	Швидкість та строки освоєння банком ділового циклу певного бізнес-напрямку або певного банківського продукту; товарна політика, що включає асортиментну й обсягову політику; цінова політика (розчленування і диференціація цін, врівноважувальне ціноутворення); збутова політика (організація мережі збуту); комунікаційна політика (власне продаж, реклама, робота з громадськістю, стимулювання збуту); розробка та реалізація клієнтоорієнтованої корпоративної стратегії

Джерело: систематизовано авторами на основі [2; 3; 5, с. 456]

талу належить банкам іноземних банківських груп – 46,01%. Даний факт свідчить про те, що вітчизняні банки втрачають власні конкурентні позиції на ринку банківських послуг.

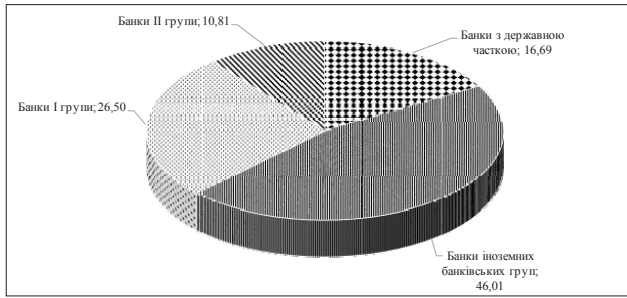

Рис. 2. Концентрація банківського капіталу станом на 01.07.2016, %

Джерело: розраховано авторами за [7]

Поглиблення конкуренції серед банків вимагає від них повноцінного виконання трансформаційної функції посередника, що, своєю чергою, впливає на стабільність і достатність ресурсного потенціалу. Трансформаційна функція банків нині пов'язана з виконанням основних вимог Базеля III [8]. Насамперед це стосується виконання банками показника адекватності регулятивного капіталу банків (рис. 2).

Як свідчать дані рис. 2, показник адекватності регулятивного капіталу по банківській системі виконується та має тенденцію до збільшення. Так, станом на 01.09.2016 його рівень становив 14,15%. Також ми можемо говорити про нарощування банками власного капіталу, який за аналізований період у пасивах становив 11,81%. Така тенденція зумовлена посиленням вимог до мінімального розміру регулятивного капіталу банків із боку НБУ, а саме: мінімальний розмір регулятивного капіталу банку (Н1), що отримав банківську ліцензію після 11 липня 2014 р., має становити 500 млн. грн. [10].

Мінімальний розмір регулятивного капіталу банку (Н1), що отримав банківську ліцензію до 11 липня 2014 р., має становити: 120 млн. грн. – до 17 червня 2016 р.; 200 млн. грн. – з 11 липня 2017 р.; 300 млн. грн. – з 11 липня 2018 р.; 400 млн. грн. – з 11 липня 2019 р.; 450 млн. грн. – з 11 липня 2020 року; 500 млн. грн. – з 11 липня 2024 р. [10].

Якщо розглядати конкурентоспроможність банківської системи України, то її можна оцінити за показниками рентабельності (рис. 3). Як свідчать дані рис. 3, діяльність банків України відзначається

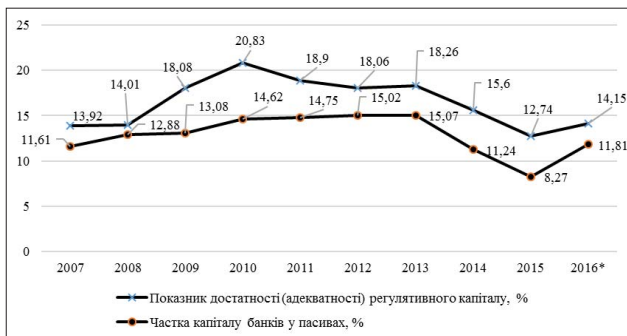

Рис. 2. Адекватність регулятивного капіталу (H2) та частка капіталу у пасивах банків за період з 2007 по 2016 р.

* Станом на 01.09.2016

Джерело: розраховано авторами за [9]

збитковістю та неефективністю діяльності. Найбільш піковим періодом є 2015 р., в якому збиток по банківській системі України досяг 66 600 млн. грн. Значного занепокоєння викликає показник рентабельності капіталу банків, який у 2015 р. досяг величини 51,91%. Хоча якщо розглядати результативність діяльності банків України, то зазначений показник майже за півроку 2016 р. знизився до значення –7,48%.

До найбільш збиткових банків за I квартал 2016 р. потрапили ПАТ «ВЕБ Банк», ПАТ «Промінвестбанк», АТ «Укресімбанк», АТ «Укрсиббанк», ПАТ «Альфа банк», ПУАТ «Фідобанк», ПАТ «Діамантбанк», ПАТ «ПУМБ», АЕ «Родовід Банк», ПАТ «Банк Кредит Дніпро» [9].

До найбільш прибуткових банків за I квартал 2016 р. потрапили АТ «Райффайзен банк Аваль», ПАТ «СітіБанк», АЕ «ОТП Банк», ПАТ «ІНГ Банк Україна», ПАТ «КБ «ПриватБанк», АТ «Ощадбанк», ПАТ «Укрсоцбанк», ПАТ «Банк Михайлівський», ПАТ «А-Банк» [9].

Слід зазначити, що конкурентоспроможність банків доцільно визначати за моделлю формування конкурентних його переваг (рис. 4).

На першому етапі аналізуються діючі конкурентні стратегії банку та здійснюють критичне їх осмислення на основі цілей функціонування банку, його позиціонування на ринку банківських послуг та визначають ключові чинники конкурентної боротьби.

На другому етапі здійснюється аналіз ситуації на внутрішньому та зовнішньому ринку функціонування банку, виявляються найбільш значимі показники, розглядається соціально-економічний стан країни. Виявляються поточні тенденції, їх значимість та можливий вплив на ринок фінансових послуг і банку.

На третьому етапі оцінюються конкурентний потенціал банку, який базується на аналізі організаційно-управлінського, фінансово-економічного, технічного, науково-технічного та кадрового потенціалів та характеристика можливості банку нарощувати власну конкурентоспроможність на підставі посилення технологічного та інноваційного лідерства на ринку банківських послуг.

На четвертому етапі оцінюється вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на формування конкурентних переваг банку. На сучасному етапі розвитку банківської системи акціонери на постійній основі повинні проводити моніторинг зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування банку для оперативної зміни вагових категорій конкурентних переваг банку.

П'ятий етап передбачає визначення найбільш значимих для розвитку та удосконалення конкурентних переваг стратегій.

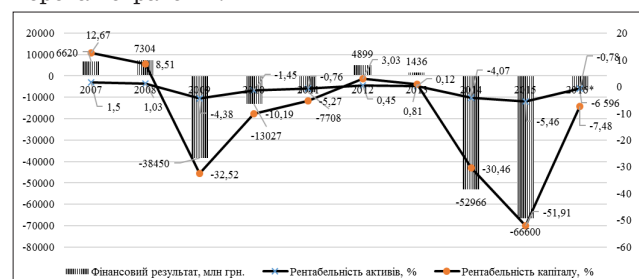

Рис. 3. Динаміка показників рентабельності банків України за період з 2007 по 2016* р.

* Станом на 01.09.2016

Джерело: розраховано авторами за [7; 9]

Рис. 4. Формування конкурентних переваг банків

Джерело: запропоновано авторами

На шостому етапі – формування, нарощування, реалізація та утримання конкурентних переваг у межах наявної стратегії банку з урахуванням конкурентного потенціалу банку.

На сьомому етапі – реалізація розробленої стратегії та оцінювання конкурентоспроможності банку із внесенням необхідних коректив відповідно до зміни зовнішнього його оточення.

Висновки. Сучасний стан розвитку банківського бізнесу супроводжується кризовими явищами, які

відбуваються як в економічній, так і у фінансовій сферах країни, тому забезпечення конкурентоспроможності банків передусім повинно базуватися на розробці дієвих, переконливих повідомлень для інвесторів, клієнтів та працівників. Основні дії банків, що дають змогу представити їх конкурентоспроможність, повинні полягати у такому.

По-перше, забезпечення фінансовостійкого розвитку – створення антикризового комітету, стрес-тестування та управління балансом, захист інтересів вкладників.

По-друге, захист наявного власного банківського бізнесу – розробка плану дій на випадок надзвичайних ситуацій; скорочення витрат; підготовка та управління роздрібним та корпоративним ризиками; управління активами, зваженими за ступенем ризику, перегляд продуктової та клієнтської політики, а також системи стимулювання; використання цінних можливостей.

По-третє, робота на перспективу – перегляд позиції банку, адаптація бізнес-моделі; визначення пріоритетності інвестицій та проектів; підвищення організаційної ефективності; удосконалення системи управління; аналіз можливості злиття та поглинання, реалізація стратегії інтеграції.

Таким чином, стратегія реалізації конкурентних переваг банків у різні періоди часу може відрізнятися за своїм характером, запровадженням нових технологій, розвитком та засвоєнням нових сегментів ринку до банального виживання у складних економічних умовах, що особливо має прояв під час розгортання кризових явищ.

БІБЛІОГРАФІЧНИ СПИСОК:

1. Міщенко В. Капіталізація банківської системи України: сьогодення та перспективи / В. Міщенко // Вісник Національного банку України. – 2013. – № 8. – С. 11-17.
2. Неизвестная Е.В. Маркетинговый аспект банковской конкуренции / Е.В. Неизвестная // Проблемы экономики. – 2015. – № 3. – С. 208–215.
3. Хамидуллин А.В. Основные факторы конкурентного преимущества коммерческого банка в экономике региона / А.В. Хамидуллин // Экономические науки. – 2011. – № 1(74). – С. 78–80.
4. Коваленко Я.В. Конкурентна позиція банку: стратегічно-інноваційний аспект / Я.В. Коваленко, О.І. Шевцова // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». – 2011. – № 5(3). – С. 101–108.
5. Коваленко В.В. Грошово-кредитна політика та її вплив на подолання структурних дисбалансів економіки України / В.В. Коваленко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – № 12. – С. 445–449.
6. Єріс Л.М. оцінювання індикаторів ринкової позиції банків у сучасних умовах розвитку фінансового ринку / Л.М. Єріс // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 7. – С. 191–200.
7. Показники фінансової звітності банків України станом на 01.07.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593.
8. Зверяков М.І. Банківський капітал: вимоги Базеля III / М.І. Зверяков, В.В. Коваленко // Фінанси України. – 2011. – № 6. – С. 13–23.
9. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593.
10. Про порядок регулювання діяльності банків України : Інструкція, затверджена Правлінням Національного банку України від 28 серпня 2001 р. № 368 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG6032.html.